

LES CORPORACIONS LLETRADES: UNA COMPLEXA ADAPTACIÓ AL NOU ORDRE LIBERAL

Carles Tormo i Camallonga
Universitat de València-Estudi General

Resum

Amb els *Estatutos generales para el régimen de los colegios de abogados del Reino*, del 1838, el legislador vol adaptar l'associacionisme lletrat al dret i l'Administració pública contemporània. Això comporta la unificació normativa de tots els col·legis com a exigència irrenunciable del nou igualitarisme. Però la necessitat d'observar una altra de les màximes del liberalisme, la igualtat, sumirà els col·legis en un conflicte permanent a causa de la legislació tan deficient respecte a aquesta qüestió, amb uns objectius que mai no han quedat suficientment clars. Aquest tema ens revela la gran inseguretat de la doctrina administrativa en relació amb les corporacions professionals com a ens de dret, la necessitat de concretar la vertadera raó d'aquestes i l'obligació dels advocats de formar-ne part. No parlem d'un gremi d'artesans, sinó d'una corporació d'hòmens de dret, de ciència i de política, en un món en transformació permanent, també econòmica. Resulta inevitable el conflicte entre els col·legis i els lletrats no col·legiats, i molt especialment entre els col·legis de les capitals i els dels municipis menors, en relació, destacadament, amb l'exercici en règim d'exclusivitat en segons quines demarcacions judicials i tribunals.

Paraules clau: Administració de justícia, associacionisme, Audiència, col·legi d'advocats, corporativisme, estatuts, exercici professional, jutjat, lletrat, partit judicial.

LAS CORPORACIONES LETRADAS: UNA COMPLEJA ADAPTACIÓN AL NUEVO ORDEN LIBERAL

Resumen

Con los *Estatutos generales para el régimen de los colegios de abogados del Reino*, de 1838, el legislador quiere adaptar el asociacionismo letrado al derecho y la Administración pública contemporánea. Ello comporta la unificación de la normativa de todos los colegios como exigencia irrenunciable del nuevo igualitarismo. Pero la necesidad de observar otra de las máximas del liberalismo, la igualdad, sume a los colegios en un conflicto permanente ante la deficiente legislación al respecto, con unos objetivos nunca suficientemente claros. Este tema nos revela la gran inseguridad de la doctrina administrativa en relación con las corpora-

ciones como entes de derecho, la necesidad de concretar la verdadera razón de las mismas y la obligación de los letrados de incorporarse a ellas. No hablamos de un gremio artesano, sino de una corporación de hombres de derecho, de ciencia y de política, en un mundo en cambio permanente, también económico. Resulta inevitable el conflicto entre los colegios y los letrados no colegiados, y especialmente entre los colegios de las capitales y los de los municipios menores, en relación, destacadamente, con el ejercicio en régimen de exclusividad en según qué demarcaciones judiciales y tribunales.

Palabras clave: Administración de justicia, asociacionismo, Audiencia, colegio de abogados, corporativismo, ejercicio profesional, estatutos, juzgado, letrado, partido judicial.

THE LAWYER CORPORATION: A COMPLICATED ADAPTATION TO THE NEW LIBERAL ORDER

Abstract

With the general Statutes for the regime of the Reign's lawyers associations in 1838, the legislator expects to adapt the legal association to the law and the Public Administration of the time. This will mean the consolidation of the rules of all associations, as an indispensable step for new fairness concept. But the necessity of taking into account another of the Liberalism ideas, equality, will drag the associations into a permanent conflict because of the poor law ruling in this field, with unclear goals. This issue shows the great insecurity of the administrative doctrine in relation to corporations as legal entity, the need to detail the real reasons for them and the duty of the lawyers to associate. We are not talking about a group of craftsmen but of a corporation lawyers, scientists and politicians, in a permanent changing world, economically as well. Conflicts to do with having the exclusivity in certain judicial demarcations or courts, between the associations and non-associated lawyers, especially between the associations of the capitals and the ones in smaller towns, are inevitable.

Keywords: Justice Administration, associations, provincial court, lawyer association, corporatism, professional work, statutes, court, lawyer, judicial district.

LES COLLÈGES D'AVOCATS: UNE ADAPTATION COMPLEXE AU NOUVEL ORDRE LIBÉRAL

Résumé

Avec les *Statuts généraux du régime des barreaux du royaume* de 1838, le législateur a voulu adapter la forme juridique des associations d'avocats au droit et à l'administration publique de l'époque. Il en a résulté l'unification de la réglementation de l'ensemble des barreaux en tant qu'exigence irrécusable du nouvel égalitarisme. Mais la nécessité de respecter un autre des principes du libéralisme, l'égalité, a plongé les collèges d'avocats dans un conflit permanent face à une législation défailante en la matière, dont les objectifs n'ont jamais été énoncés

avec suffisamment de clarté. Cette problématique révèle la grande insécurité produite par la doctrine administrative sur les collèges en tant qu'entités de droit, la nécessité de formaliser leur véritable raison d'être et l'obligation des avocats de s'y intégrer. Il ne s'agit pas ici d'une guilde d'artisans, mais d'une corporation d'hommes de droit, de science et de politique, dans un monde en perpétuel changement, dont la nature est également d'ordre économique. L'application de ce système exclusif dans toutes les circonscriptions judiciaires et les tribunaux a notamment conduit à un conflit inévitable entre les collèges et les avocats qui n'y étaient pas affiliés, mais aussi entre les collèges des capitales et ceux des villes de moindre importance.

Mots-clés: administration judiciaire, associations, audience, collège des avocats, corporatisme, exercice professionnel, statuts, tribunal, avocat, circonscription judiciaire.

1. COM A PUNT DE PARTIDA

El naixement dels col·legis d'advocats actuals s'ha d'entendre en un doble context transitori entre l'Antic Règim i el liberalisme. Per una banda, el propi de les corporacions d'oficis com a institucions col·lectives, així com del mateix corporativisme com a concepte en si: des d'una monarquia eminentment corporativa, és a dir, la d'un univers de comunitats, passem a un estat absolutament individualista. Per altra banda, és el context transitori propi de l'Administració de justícia, que en la dècada del 1830, en què naixen els col·legis d'advocats tal com els coneixem avui, es troba al bell mig del que va ser una reforma integral, tant des de la perspectiva procedimental o processal com des de la perspectiva orgànica.

Així és que l'actualització del règim associatiu dels lletrats que exercien en els jutjats i tribunals de la monarquia espanyola va ser una més de totes les transformacions que, en el seu conjunt, van donar lloc, amb totes les modificacions posteriors, a la regulació moderna dels oficis i de l'Administració de justícia, de la qual disposem avui dia. És tota una transformació, renovació, actualització o, si es vol, revolució —concepte que, de manera encertada, ha de ser objecte de qüestionament permanent—, que abasta totes les instàncies i parts implicades, tant les que imparteixen justícia com les que en sol·liciten, és a dir, els clients particulars i la seua defensa lletrada, com també el seu propi sistema associatiu.

Respecte a aquest darrer element, el règim corporatiu, si bé el primer liberalisme no negava la utilitat de totes les associacions d'oficis, sí que les qüestionava molt seriosament, ja que eren identificades com a limitatives dels drets individuals, amb la idea que només podien ser subjectes de dret els hòmens o ciutadans, davant d'una administració, estatal i associativa per delegació, que fins aleshores els havia coartat les seues facultats —ara llibertats—. Per tant i des d'una concepció restrictiva i merament tolerant, el liberalisme més incipient entén els col·legis professionals i els gremis com a congregacions pròpies d'un pensament grupal antiquat que calia deixar enrere, fins i tot suprimint-lo. La preferència que es donava a l'individu va fer perillar molt

seriosament tot tipus d'agrupació d'oficis que —hom pensava— pogués restringir aquella sacrosanta sobirania ciutadana. Era una fe absoluta, cega, en l'individu, com a senyor sobirà i independent del seu destí. Des del mateix enteniment sociològic i jurídic, s'exigia la derogació de qualsevol entrebanc que s'oposara al contracte entre persones particulars, que havia de ser eminentment lliure i absolut; ens referim, per exemple, a les senyories senyoriales i territorials, a l'explotació de la terra. Encara que puguen semblar coses molt diferents, és obvi que són paral·leles i amb un evident punt teòric de connexió.

Als nostres efectes, cal parlar, fonamentalment, de dos decrets: el del 22 d'abril de 1811 i el del 8 de juny de 1813.¹ Amb el primer, «sobre la libre incorporación de los abogados en sus colegios», es posava fi a un règim restrictiu d'ingrés a aquestes corporacions lletrades. Amb l'afany i els esforços productivistes dels darrers il·lustrats, es considerava que el nombre d'advocats —entre altres oficis— de la monarquia era excessiu, i molt especialment a les grans ciutats, que és on més s'acumulaven, de manera que, a través d'un *numerus clausus* proporcional per a cada col·legi i per a cada seu de l'Audiència, s'intentava restringir el seu nombre.² Amb el segon decret, del 8 de juny de 1813, «sobre el libre establecimiento de fábricas y ejercicio de cualquier industria útil», es feia un pas endavant, atès que, més enllà de suprimir tota política de *numerus clausus*, es posava fi a l'agremiació obligatòria per a l'exercici dels oficis, els quals a partir d'aleshores eren completament lliures: ni examen, ni títol, sinó absoluta llibertat d'exercici. No se suprimien els gremis, però amb l'ingrés lliure quedaven ferits de mort. És cert que aquesta segona norma no afectava, d'entrada, els col·legis d'advocats, però marcava la pauta de la nova política corporativa —o, més ben dit, anticorporativa.

Ja sabem que el retorn de l'absolutisme va impedir la materialització d'aquestes disposicions. La segona, en concret,ensem que requeria una atenció major i més ac-

1. El primer decret deia: «Las Cortes generales y extraordinarias, después del más detenido examen y deliberación, decretan: Que subsistiendo los Colegios de Abogados, no tengan número fijo de individuos, y que sea libre la entrada e incorporación en ellos a quantos Abogados lo soliciten; a cuyo fin derogan las Cortes cualesquiera leyes, órdenes y disposiciones generales y particulares, expedidas sobre fixar y reducir el número de los Abogados en todos y cada uno de los Colegios de la Nación». El segon decret fixava: «Todos los españoles y extranjeros avecindados, o que se avecinden en los pueblos de la Monarquía, podrán libremente establecer las fábricas o artefactos de cualquier clase que les acomode, sin necesidad de permiso ni licencia alguna, con tal que se sujeten a las reglas de policía adoptadas o que se adopten para la salubridad de los mismos pueblos. También podrán ejercer libremente cualquier industria u oficio útil, sin necesidad de examen, título o incorporación a los gremios respectivos, cuyas ordenanzas se derogan en esta parte». Vegeu-los en *Colección de los decretos y órdenes que han expedido las Cortes Generales y Extraordinarias*, Cadis, Imprenta Real, vol. I (1811), p. 132, i vol. IV (1813), p. 86.

2. Sobre el règim de *numerus clausus* i la seua evolució en el temps, vegeu Carles TORMO CAMALLONGA, *El Colegio de Abogados de Valencia. Entre el Antiguo Régimen y el liberalismo*, València, Universitat de València, 2004.

rada, atesa la grandíssima significació i repercussió que va tenir en tots els seus aspectes. Així és que, de nou, ens trobem amb un règim d'incorporació forçosa per a tots els oficis i de *numerus clausus* en concret per als lletrats en actiu, o siga, la seua restricció.

Amb la Reial cèdula de 27 de novembre de 1832 es recupera, ja de manera definitiva, l'ingrés lliure. Després de reconèixer «que el número de abogados existentes en el día está en la debida proporción con las necesidades públicas y con las otras profesiones», el document declara que «la incorporación en todos los colegios del Reino, incluso el de Madrid, será libre a todo abogado que la solicite, concurriendo en él las circunstancias y cualidades necesarias y que las leyes exigen». A més, la norma estableix que «en todas las capitales donde haya número suficiente de abogados se crearán colegios sin plazas determinadas».³ Encara que la fórmula «donde haya número suficiente» resulta excessivament genèrica, és aleshores quan reapareix o es refunda el Col·legi de Barcelona.⁴ S'hi albira un canvi de major envergadura. L'any següent, quan mor el monarca, les coses comencen a canviar d'una manera més substancial, per més que amb una marcada inestabilitat.

Efectivament, amb el Decret d'11 de juliol de 1837, de lliure exercici, però amb certes obligacions per als advocats, té lloc la reforma definitiva dels col·legis, la més pròpia de la filosofia anticorporativa del primer liberalisme.⁵ És la fi de tota una època, atès que, *de facto*, és una supressió encoberta dels col·legis: quins beneficis en treien els seus membres després de pagar les quotes? El corporativisme des de la voluntarietat —i vaja com a conclusió anticipada— no tindrà mai una acceptació favorable. Com hem dit, aquest decret feia referència a unes suposades càrregues de les quals els advocats no podien lliurar-se, com ara la defensa gratuïta dels pobres, de la qual fins aleshores s'havien ocupat els individus col·legiats. La justícia oficial, que exclou la privativa, des de sempre havia requerit una compensació a favor d'aquells que econòmicament no hi podien accedir. I si els col·legis havien de continuar fent-se càrrec de segons quins deures, els seus membres haurien de suportar uns perjuís que immediatament es van veure com un greuge comparatiu respecte als advocats que exercien amb només la presentació i inscripció del seu títol davant de l'autoritat municipal.

3. *Decretos del Rey Nuestro Señor Don Fernando VII*, vol. xvii, Madrid, 1833, p. 272.

4. Elena ROSELLÓ I CHÉRIGNY, *L'advocacia de Barcelona: diàleg amb la història*, Barcelona, Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, 2014.

5. *Colección de las leyes, decretos y declaraciones de las Cortes*, vol. xxiii, Madrid, 1838, p. 70: «Artículo 1.º Se restablece el decreto de 8 de junio de 1823 relativo a que los abogados, médicos y demás profesores aprobados, sean de la profesión científica que fueren, puedan ejercerla en todos los puntos de la monarquía, sin necesidad de adscribirse a ninguna corporación o colegio particular, y sólo con la obligación de presentar sus títulos a la autoridad local. Artículo 2.º El gobierno de S. M. tomará las disposiciones convenientes para que sin perjudicar a la libertad que aquél concede se repartan las cargas como corresponde, y se arregle el régimen de los colegios y montes-píos del modo más favorable a su objeto y que sea compatible con la misma libertad».

No oblidem que, paral·lelament a la reforma del règim corporatiu, hi ha la reforma de l'Administració de justícia, de la qual en gran manera aquella és filial. En la mateixa dècada dels anys 1830 es fixen les bases normatives de la nova estructura orgànica, des del Tribunal Suprem fins als jutjats de primera instància, passant per les audiències provincials i territorials; s'avança en la reforma del sistema de nomenament de jutges i magistrats; es reforma el procés judicial, amb una modificació significativa de segons quins tràmits i que afecta totes les parts; més endavant s'aproven les lleis d'enjudiciament civil i criminal. Pensem, sense anar més lluny, que és llavors quan s'imposa una cosa tan bàsica, des de la nostra perspectiva, com és la motivació de les sentències. Òbviament, no entrarem en aquests apartats —ni tan sols gosarem aportar-ne bibliografia—, però hem de tenir-los en compte per a entendre la reforma —o, més ben dit, l'actualització— de l'accés dels titulats universitaris a la professió lletrada, incloent-hi la política associativa.

El que ací ens interessa és que el 4 de maig de 1838 s'aprova, ja de manera definitiva però lluny de conferir estabilitat en aquest terreny, el nou règim col·legial dels advocats espanyols: els *Estatutos para el régimen de los colegios de abogados del Reino*.⁶ Un règim que, malgrat les nombroses modificacions que va patir al llarg del temps, poc canvia en la seua essència amb la Llei orgànica del poder judicial, del 1870, i ben poc ho fa també amb els *Estatutos* del 1895. Anirem veient-ho.

D'entrada, els *Estatutos* del 1838 fan un gir de cent vuitanta graus amb la regulació del corporativisme de l'any anterior. La filosofia corporativa —o, el que és el mateix, l'ofensiva anticorporativa liberal— a finals dels anys trenta sembla que comença a temperar-se, a superar els embats inicials més radicals. Torna a ser obligatòria l'adscripció al col·legi professional per a poder exercir, allà on n'hi haguera. Però l'abast hermenèutic i la imprecisió de molts dels conceptes emprats per la norma —*vecindad*, *residencia* i, a més, *fija*, *pueblo* o *estudio abierto*— compliquen de manera superlativa la seua aplicació; per això considerem que és oportú transcriure alguns dels seus articles més significatius als nostres efectes:

Artículo 1º. Los abogados pueden ejercer libremente su profesion con tal que se hallen avecindados y tengan estudio abierto en la poblacion en que residan, sufriendo ademas las contribuciones que como tales abogados se les impongan. En los pueblos en que exista colegio necesitarán tambien incorporarse en su matrícula.

Artículo 2º. Continuarán los colegios existentes y se establecerán de nuevo, 1.º, en todas las ciudades y villas donde residan los tribunales supremos y audiencias del reino: 2.º, en todas las capitales de provincia: 3.º, en todos los demas pue-

6. Marcelo MARTÍNEZ ALCUBILLA, *Diccionario de la Administración Española. Compilación de la novísima legislación de España peninsular y ultramarina*, vol. I, 8 vol., Madrid, Imp. de A. Peñuelas, 1886, p. 58.

bls en donde hubiere 20 abogados, al menos, de residencia fija; y 4.º, en todos los partidos judiciales donde hubiese igual número de 20 abogados aunque residan en diferentes pueblos de un mismo partido. Los abogados domiciliados en aquellos en donde no se junten en número de 20, podrán incorporarse en el colegio mas inmediato, ó asociarse los de dos ó mas partidos que se hallen en aquel caso para formar un colegio que no podrá componerse de menos de 20 individuos.

El legislador i polític del moment pren consciència que el canvi, la revolució liberal, no ha de passar necessàriament pel rebuig incontestable de tot allò considerat propi de l'Antic Règim, etiqueta que, per si mateixa, ja era tot un menyspreu. Així doncs, sense que en cap moment hom fóra capaç de trobar la fórmula ideal a l'efecte, el fil conductor de tota la normativa liberal sobre els col·legis d'advocats queda nítidament fixat en l'exposició de motius del Reial decret de 31 de març de 1863, quan, a propòsit de modificacions importants sobre aquest assumpte, diu: «No es fácil, por cierto, conciliar el libre ejercicio de la abogacía con el sistema y régimen propio de los colegios; sin embargo, conocido el mal no es imposible el remedio».⁷ Imposible no seria, però ja avancem que tampoc resultaria gens fácil. Des de la prohibició que el nombre d'advocats superara una determinada xifra, amb el darrer absolutisme, fins a la possibilitat d'exercir la professió sense necessitat d'ingressar en cap tipus d'associació, amb el liberalisme a ultrança, al llarg de les dècades centrals del segle s'aproven tot un seguit de disposicions que intenten trobar la resposta definitiva per tal que l'intervencionisme públic no posi en perill la venerable màxima de la llibertat individual. Llibertat, tant dels advocats per a exercir l'ofici, i on fóra, com dels clients per a elegir l'advocat, i d'on fóra. La qual cosa, a més, havia de procurar el millor funcionament de l'Administració de justícia com a servei públic. Es tractava d'articular la prestació d'un servei públic fonamental —prestació prescriptiva per a un estament professional liberal— amb un ofici que reclamava unes llibertats individuals irrenunciables.

Resulta obvi que de poc van servir els *Estatutos* del 1838 en les seues pretensions bàsiques: les contrarietats a les quals van voler fer front es van mantenir invariables, de vegades amb una altra aparença, al llarg dels anys. Malgrat que la doctrina liberal passava, en la seua concepció més genuïna, per l'exercici professional lliure, finalment el legislador no es va decidir a prescindir d'uns certs mecanismes amb els quals podia vigilar tant la pràctica de l'advocacia particular com els professionals com a persones particulars, molts dels quals estaven implicant-se de manera molt activa i directa en la vida pública i política de la nació. Sabem que l'advocacia, més que la medicina, era la professió d'èxit del moment de la burgesia triomfant de la nova societat. I els progressistes, després del llarg recorregut conservador i encara que amb certs matisos, també

7. «Real Decreto modificando los Estatutos de los Colegios de Abogados», *Gaceta de Madrid*, 2 d'abril de 1863.

s'avingueren a la causa de vigilar l'ofici i els seus protagonistes. Hem de tenir present la gran transformació econòmica que estava experimentant el país, les grans causes sobre les propietats privades i els patrimonis públics que s'estaven dilucidant en els tribunals, la industrialització i el mercantilisme empresarial; advocacia, política i patrimoni eren tot u. L'advocacia, doncs, no era un ofici que el poder estiguera disposat a deixar anar.

No creiem, però, que els governs liberals, ni els progressistes ni els moderats, qüestionaren l'adhesió dels advocats al nou règim. No creiem que veieren en ells subjectes mereixedors de control polític i per això imposaren la col·legiació forçosa. No obstant això, en la tensió històrica entre el vessant tècnic i el polític del dret i de l'Administració, l'ofici de l'advocat sempre s'ha mogut entre la realitat jurídica i la fàctica. És per això, per exemple, que moderats i progressistes tenien una concepció diferent de la força dels lletrats com a col·lectivitat, i també és per això que eixa desconsideració es palesa en algunes normes processals del moment; clarament, en la *Instrucción del marqués de Gerona*, del 1853, on es feia culpables els advocats de tots els mals de l'Administració de justícia.⁸

Siga com fóra, ni l'Estat ni l'Administració consideraven pertinent desapropiar una base associativa ja secular i assumida, com tampoc no era intel·ligent per part dels mateixos advocats renunciar-hi. Si de cas, s'havia d'actualitzar sota els principis dels nous temps, de la nova sociologia; és a dir, la regulació de l'associacionisme—entés i vist de vegades com a simple corporativisme— s'havia de fer, almenys, des del principi irrenunciable de la igualtat. Això era bàsic. Una igualtat que abolia jurisdiccions especials i unificava el dret positiu, no podia permetre diferències entre els diversos col·legis que, irremeiablement, repercutirien en els advocats com a professionals i com a individus ciutadans, així com en els mateixos clients. Si la col·legiació obligatòria era una claudicació ideològica de la filosofia liberal, almenys es podria suavitzar en la mesura que per a tot el territori nacional s'unificaven normes i ordenances que abans eren diferents i que ara eren enteses com a discriminatòries perquè privilegiaven un sector. És a dir, enfront de la supressió, s'imposaven la unificació i la generalització.

2. EL PARER O JUDICI DELS COL·LEGIS: AMB ELS BENEFICIATS, ELS AGREUJATS

El posicionament de les juntes col·legials davant el règim associatiu establert pels *Estatutos* podem dir que és dual. El 1862 i en ocasió de l'Ordre de 31 de desembre de 1859, que impedia a tot lletrat exercir fora del partit on es trobara aveïnat i dispo-

8. Carles TORMO CAMALLONGA, «El derecho es la justicia de los hechos; a propósito de la Instrucción del marqués de Gerona», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. 81 (2011), p. 873-920.

sara de despatx, el Col·legi de Santander explica al Ministeri l'opinió que té respecte a aquesta qüestió i que, segons ell, és majoritària entre els col·legis i els advocats:

Son libres las nobles artes, libres todas las industrias, libres todas las profesiones. Solo la abogacía es encarcelada dentro de recintos estrechos.⁹

La realitat és que, davant la pèrdua dels privilegis que fins aleshores havien gaudit els advocats col·legiats a les capitals, atès que eren els únics que podien exercir a l'Audiència territorial i a tots els jutjats de la seua demarcació, ara alguns d'eixos mateixos advocats, així com alguns dels seus col·legis, consideren que la millor opció per a ells és procedir, radicalment, a la supressió de tots els col·legis i declarar lliure l'exercici a tot el territori de la nació. És clar que la proposta del Col·legi de Santander era, a més d'inaudita, residual i, en qualsevol cas, pròpia d'una corporació capitalina, però també és veritat que altres col·legis de capitals, com ara el de Barcelona, compartien interessos similars, encara que mai amb suggeriments tan radicals. En aquest cas, a més, entrava en joc l'existència d'un dret propi.¹⁰

Com és lògic pensar, la postura dels col·legis tinguts per les capitals com a menors o rurals va ser justament la contrària. Acusaven els capitalins de ser ara, precisament, eixos «recintos estrechos» que ells, els rurals, havien patit des de sempre. Els de les capitals no eren en cap cas, adduïen els menors, arguments de dret, sinó exclusivament d'interès. Perquè si els col·legis existents fins aleshores consideraven com a dret legítim a favor seu exercir en l'Audiència i els seus jutjats, els menors entenien que els *Estatutos* equiparaven els seus individus, en el seu estatut professional i social, amb els de les capitals, en una situació de plena, legítima i benvinguda igualtat. El que

9. Archivo General del Ministerio de Justicia (en endavant, AGMJ), *Varios*, 300-2/246. Vegeu Amparo BASTERRA et al., *El Colegio de Abogados de Álava. 150 años de historia*, Àlaba, Diputación Foral de Álava, 1989, p. 60. Són eloqüents les paraules del col·legi de Vitòria: «Ya que [los médicos] estaban obligados a asistir a los enfermos pobres gratuitamente en los lugares donde no hubiera hospitales, pero van a visitar a los enfermos ricos que los llaman de las poblaciones rurales, y los pobres quedan al cuidado del médico del lugar, y a nadie se le ha ocurrido prohibir estas visitas».

10. Arran de la Llei orgànica del poder judicial del 1870, el Col·legi barceloní deia: «No parece lógico ni natural que cuando la organización política de nuestro país acaba de consagrar el uso legítimo de todas las libertades, venga cabalmente a crearse una limitación injustificada en el ejercicio de la abogacía. Si esta limitación hubiese existido en la legislación anterior, se concebiría, por más que no se explicase, que se hubiera conservado en la nueva ley orgánica provisional, pero introducirla en ella, restringiendo gravemente la libertad respetada por el sistema reglamentario de otros tiempos, es cosa que esta Junta no se explica ni puede concebir». Vegeu AGMJ, *Varios*, 301-1/261. Una altra cosa diferent era el problema que es derivava del fet que els advocats no residents a Madrid tingueren vedat l'exercici davant el Tribunal Suprem; en el cas dels catalans, el Col·legi de Barcelona tenia que ells eren els únics que podrien defensar amb suficient enteniment de causa els plets de dret privat que procedien de les audiències catalanes; veg. AGMJ, *Varios*, 301-1/261.

sempre havia sigut una restricció per als lletrats de província, ara ho sentien en carn pròpia els de les ciutats. Així doncs, en vista de les limitacions, els advocats de les capitals arriben a proposar, ja hem dit que puntualment, la supressió dels col·legis; els residents als pobles, per contra i sempre, proposen el seu manteniment i la seva generalització. Els grans perjudicats amb els *Estatutos* del 1838 eren, i ho podem dir clarament, els lletrats de les ciutats a les seus d'audiències territorials, molt especialment si ja disposaven en eixos moments de col·legi d'avocats, ja que ara veien com es restringia el seu àmbit d'actuació.¹¹

Era manifest que la política del Ministeri de Gràcia i Justícia no era ni seria favorable als grans col·legis. Tot i reconèixer els inconvenients que, si de cas, podrien donar-se amb la fundació de tantes corporacions, especialment eixa suposada minva del prestigi dels seus individus —això pensaven aquells— desestimava per complet la petició anterior i altres de similars. L'objectiu dels *Estatutos* del 1838 passava —incidia ací el Ministeri— per posar fi a una situació històrica incompatible ara amb els valors constitucionals. I, sobretot, i aquesta era una de les claus de la qüestió, es tractava de parar una major atenció a la justícia lletrada dels municipis menors, la qual cosa passava per prestigiar l'ofici als seus jutjats i als seus lletrats. Amb la intenció d'evitar la sobre població d'avocats que des de sempre tendia a concentrar-se a les seus de les audiències, malgrat les mesures que s'adoptaven recurrentment, des del Govern de la nació s'intentava fomentar i vigoritzar l'advocacia als districtes rurals. L'Ordre de 31 de març de 1863 no deixava cap dubte: els advocats dels jutjats de les poblacions menors podrien seguir a les capitals les causes objecte de recurs sense necessitat de col·legiar-se i amb una autorització automàtica del degà.

Per tant, per al Govern central tots els dilemes s'acabaven amb el dret de qual-sevol lletrat de ser individu de diversos col·legis simultàniament. Però era justament açò el que tècnicament no podia ser, cosa que obria la porta a interminables discussions interpretatives sobre els conceptes emprats per una normativa difusa i imprecisa, a més de desarticulada.¹² Recordem, per exemple, els conceptes de *residència*, *veinatge* o *despatx obert*, en un moment, a més, de revisió i fixació de la teoria sobre la interpre-

11. Entre la seua supressió o la generalització, el 1851 el Col·legi de València plantejava la conveniència de limitar els col·legis a les ciutats seus del Tribunal Suprem, de les audiències territorials i de les capitals de província; o bé i interessadament, sol·licitava l'exercici lliure en tot el territori de cada audiència per als membres del col·legi on aquesta residira. La crítica que feia als *Estatutos* era implacable, en la mesura que havien permès l'establiment de col·legis, segons deia, «hasta en los lugares más insignificantes». Arxiu de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de València, caixa 158, *Oficios 1850-1899*, document sense foliar.

12. Fins al punt que una ordre del 1844 exigeix deu anys de col·legiació per a poder ser degà i cinc per als altres membres de la junta de govern; això sí, «en cuanto sea posible», ja que cap dels nous col·legis no podia tenir ni deu anys de vida. Una altra ordre del 1850 ja va matisar aquesta exigència en el sentit que, si no n'hi haguere cap que reunira les condicions exigides per a ser degà, s'exigirien els mateixos deu anys però tan sols d'exercici, amb estudi obert i veinatge en el districte del jutjat.

tació de la norma. És obvi que l'exercici en diferents districtes allunyats entre si podia repercutir, i negativament, en l'Administració de justícia, molt especialment quant al torn d'ofici.¹³ Paral·lelament i com un altre símptoma del desconcert de la situació, ni les mateixes audiències eren coneixedores de la situació corporativa a la seua demarcació. El 1882 la de València preguntava als jutges municipals si als seus partits judicials s'havia fundat un col·legi d'advocats i/o de procuradors, i els requeria que, si fora així, remeteren anualment la llista dels seus individus.¹⁴

Les peticions d'informació respecte a aquesta qüestió, tant de les audiències com del Govern central, es repetien al llarg dels anys, perquè els col·legis de les capitals no es van donar mai per vençuts en la lluita perquè els seus membres pogueren exercir en tots els jutjats de la província, de manera que renovaven les seues pretensions cada vegada que la situació els ho permetia. Els col·legis menors farien el mateix, defensar-se, per a la qual cosa exigirien la incorporació en la seua matrícula, la qual cosa passava per la residència fixa al seu districte. No obstant això i com que aquesta havia de ser una i única —relacionada també amb el pagament de la contribució industrial— i els advocats de les capitals no estaven disposats a renunciar a la seua, no podrien exercir en eixes altres poblacions si no tenien l'habilitació del degà o de la junta de govern del col·legi, cosa que no sempre era fàcil aconseguir. Per això i malgrat que els *Estatutos* del 1838 es pogueren veure com un simple pedaç a una normativa col·legial vaga, incerta i insegura, van ser majoritàriament benvinguts en les poblacions de província.

3. UNA UTILITAT QÜESTIONADA

La primera i la darrera finalitat de tota corporació d'oficis ha estat sempre la defensa dels drets, entesos com a interessos, dels seus individus davant la societat en general i, en particular, davant les entitats amb les quals interactua, en el nostre cas l'Administració de justícia, i destacadament la defensa dels drets dels col·legues de professió, especialment els tinguts per forans o forasters. És cert que tota corporació també pot prestar serveis de caracterització més pública o de portes enfora, però sense aquella defensa, sense les utilitats estrictament privatives, sense que els seus membres hi veiessen el benefici directe, la corporació no tenia ni té futur, com no siga passant

13. Són innombrables els conflictes respecte a aquesta qüestió —també entre els mateixos col·legis capitalins, i entre col·legis de qualsevol tipus amb jutjats sense col·legi— i sobre els quals es van alçar queixes i peticions al Ministeri de Justícia: Santander amb Burgos, Barcelona amb Sant Feliu de Llobregat, Granada amb Ronda i altres jutjats sense col·legi, Tudela amb jutjats menors de Logroño, Albacete i Ciudad Real també amb poblacions menors, i un llarg etcètera. Se'n poden consultar a AGMJ, *Varios*, 297-1, 298-1 o 301-1. Vegeu molt bé el cas de València i els col·legis menors propers a Carles TORMO I CAMALLONGA, *El Col·legi d'Advocats de Sueca. Fundació i primers anys de vida*, València, Comunica CC, 2016.

14. AGMJ, caixa 305, lligall 308, expedient núm. 355, documents diversos.

per la seua obligatorietat. Si els advocats de les capitals veien unes altres motivacions en el fet de ser-ne membres —l'honorabilitat, la promoció facultativa i social, etc.—, els dels jutjats menors es preocuparen, bàsicament, per la defensa de l'exclusivitat de l'exercici al seu favor, destacadament en els partits judicials més propers a les capitals. El que volem dir amb açò, i com una altra conclusió anticipada, és que tota la dialèctica o discussió amb motiu de la llibertat d'exercici va ser dirigida per principis no jurídics ni ideològics, i encara menys polítics, sinó eminentment pragmàtics; pragmatisme tant governatiu com, i en definitiva, econòmic. Els advocats de les capitals tenien el camí obert per als negocis més rellevants o de major prestigi, que majoritàriament es resolien a les audiències, en ciutats on s'establien els grans despatxos, que ja començaven a especialitzar-se.¹⁵ Als districtes menors, la situació era una altra.

El 1865 va tenir lloc una consulta del col·legi de Morón de la Frontera al Govern central sobre la possibilitat d'imposar als seus individus certes obligacions pecuniàries amb les quals podria fer front a segons quines noves activitats. El 1886 es va manifestar de manera similar el de Benavente, que deia que l'única ocupació del col·legi, a més de procurar les relacions decoroses dels seus individus, i les d'aquests amb l'Audiència, era el repartiment de les causes de pobres, tot i que no disposava de fons propis perquè, segons manifestava, no els necessitava; ni tan sols cobrava quotes. És a dir, l'operativitat i la utilitat eren qüestions que també es plantejaven els col·legis menors.¹⁶

És clar que els col·legis d'avocats tenien funcions, i importants: la lluita contra l'intrusisme o el repartiment de les causes de pobres. De fet, els mateixos tribunals els veien amb molt bons ulls perquè els alliberaven d'unes ocupacions que ells consideraven que no eren pròpiament jurisdiccionals, sinó merament governatives, i que s'havien d'atribuir a l'Administració en un moment d'autèntica separació de poders.¹⁷ Una altra cosa, o funció, era la defensa del prestigi de la professió i dels seus titulars, o la funció disciplinària, prèvia a la judicial, per a mantenir l'ordre i la legalitat de l'ofici i el decòrum dels qui l'exercien. Un control, en alguns moments, no només de l'actuació estrictament professional, sinó també de la privada, en una societat que, malgrat el seu individualisme burgès, o per això mateix, era marcadament classista.¹⁸ Per als col·legis

15. Un estudi excel·lent per a la ciutat de Barcelona, extensible en algunes parts a la resta d'Espanya, és el de Stephen JACOBSON, *Els advocats de Catalunya. Dret, societat i política a Barcelona, 1759-1900*, Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2015.

16. AGMJ, 298-1/85. Sobre aquestes i altres cojuntures, vegeu Carles TORMO I CAMALLONGA, *El Col·legi d'Advocats de Sueca*, p. 77 i seg.

17. Vegeu respecte a aquesta qüestió les opinions, en algun punt certament antiquades, de Lorenzo Arrazola, catedràtic i president del Tribunal Suprem, en *Enciclopedia española de derecho y Administración o Nuevo teatro universal de la legislación de España e Indias*, vol. 9, Madrid, 1856, p. 649 i seg.

18. La conservadora i fiscalitzadora Reial ordre de 6 de juny de 1844 estenia la facultat de supervisió de la junta de govern sobre els membres del col·legi, més enllà del comportament en l'exercici de la professió, per a abastar la conducta i els bons costums en la vida privada.

menors, en concret, hem de parlar de l'al·ludida defensa de l'exclusivitat de l'exercici dels seus membres en els seus jutjats. I aquesta sens dubte va resultar profitosa, fins al punt que alguns advocats, com els d'Alcalá de Henares el 1850, van sol·licitar i obtenir dispensa del Ministeri de Justícia per a constituir-se en col·legi, malgrat que no arribaven al nombre mínim que la legislació clarament fixava com a condició ineludible.¹⁹ A banda de tot açò, poques funcions més tenien els col·legis; si de cas, atencions secundàries o accessòries, com ara lluitar pel procediment correcte dels escrivans i procuradors, procurar una certa uniformitat i formalització dels honoraris, atendre les queixes que els particulars o els jutjats i tribunals pogueren tenir per actuacions suposadament indegudes dels advocats, i similars.

Per tant, d'utilitat, en tenien. Però de conveniència o oportunitat, i segons de quin tipus, ja és una altra cosa, atès que totes aquestes funcions podien dur-les a terme, si no els jutjats, els quals ja hem dit que s'hi negaven, sí l'Administració pública, els ajuntaments, per exemple, i tal vegada d'una manera, si de cas, menys corporativista. Per això els mateixos col·legis vacil·laren en alguna ocasió sobre la seua funcionalitat, però no tant els menors, almenys de portes enfora. Els de les capitals sí que ho feien, i sobretot en relació amb aquells altres, als quals qüestionaven la legitimitat i, fins i tot, la legalitat. Sembla que, inclús, alguns advocats s'estimaven més perdre l'exclusivitat en l'exercici a la capital que no pas renunciar a poder advocar en els districtes rurals, on, almenys en alguns d'ells, s'estaven tramitant causes i interessos gens negligibles econòmicament.²⁰ També és cert, per altra banda, que si els col·legis prestaven un servei o tenien una aplicació restringida, era únicament perquè la legislació no els permetia anar més lluny, com tants advocats a títol particular i corporacions van proposar repetidament. En quin sentit podien participar en l'Administració de justícia o en altres menesters, ja seria qüestió de concretar-ho.

En aquest sentit, els *Estatutos* del 1838 van suposar la sentència de mort de les mutualitats de socors, els *montepíos*. Al nou sistema creditici i d'estalvis que en eixos moments s'estava implantant a Espanya no li interessaven les germandats al marge de l'activitat bancària, especulativa o pròpiament capitalista, que no articulaven més que interessos privatis dels advocats i de les seues famílies, perquè era aleshores quan s'estava construint l'estructura fiscal contemporània, amb unes noves contribucions de subsidi industrial i comerç. Amb el suport de les societats econòmiques d'Amics del País, els ingressos i els rendiments pecuniaris de l'Estat es buscaren per altres ca-

19. AGMJ, *Varios*, 300-1/175.

20. Ho hem vist, per exemple, a la Ribera del Xúquer de València, on la burgesia resident a la capital havia acaparat la major part de la terra desamortitzada i pretenia capitalitzar el comerç d'un conreu tan abellidor en aquells moments com era el de l'arròs. Amb el canvi en el règim de la propietat s'esdevenen greus conflictes entre els nous propietaris i els antics censataris, ara majoritàriament arrendataris; l'actualització de les quotes, per exemple. És manifest que als jutjats de Sueca, Alzira o Xàtiva s'estaven tramitant causes de gran interès econòmic, i els respectius col·legis d'avocats havien de tenir un interès obvi en elles.

mins, menys socials. Així doncs, des de la seua voluntarietat, la vida dels *montepíos* d'advocats no eixí d'una poc menys que «marginalitat».²¹ En paraules de l'Audiència de Canàries el 1842:

Acerca de montepíos, bastará exponer que estos establecimientos han caducado: el crédito y la opinión han substituido hoy día con ventajas la asociación de socorros mutuos, y el medio seguro de arreglarla del modo más favorable a su objeto es dejarlo al interés privado de los asociados, que es el mejor agente de orden, de inteligencia y economía, reservándose únicamente el gobierno a remover los obstáculos que se opongan a tan benéfico sistema.²²

Una altra cosa és la possible incumbència instructiva o científica que pogueren tenir els col·legis. És el cas de les acadèmies de jurisprudència pràctica que els *Estatutos* suggerien constituir al seu si, atesa la idea generalitzada de l'aprenentatge merament teòric —sempre criticat per deficient— a les aules universitàries. La mateixa Audiència de Canàries continuava dient:

Sin descender a detalles, entiende este tribunal que la nueva forma de los colegios debe tener por objeto ensanchar el círculo de sus atribuciones, y excitar su celo a favor de la ciencia de la legislación y jurisprudencia, por medio de honrosos y positivos estímulos que fomenten el espíritu de asociación y compensen sus mayores servicios.²³

Novament, aquesta proposta no anà més enllà de ser merament indicativa i sense convicció, atés que la normativa no passava d'una simple invitació que no obligava a res. I és per això que les acadèmies van merèixer una atenció nul·la per part de la legislació. Si bé és cert que els col·legis de les capitals varen atorgar una major atenció a la formació dels seus individus, amb publicacions de diversa índole, la pertinença merament voluntària només podia augurar-los, en la major part dels casos, una existència anodina.²⁴

21. *Revista de Derecho de la Universidad Nacional de Educación a Distancia* (RUNED), núm. 12 (2013), p. 705-737: «La precariedad en su voluntariedad: las sociedades de socorros mutuos en el primer liberalismo a propósito de los montepíos de abogados».

22. AGMJ, *Varios*, 296-1/1.

23. AGMJ, *Varios*, 296-1/1.

24. Insistim en la idea que les acadèmies de les grans capitals sí que van tenir, en alguns casos, una important rellevància cultural i jurisprudencial; açò darrer, en el sentit més ampli de la paraula i especialment a través de les seues revistes. Fins i tot, i ben al contrari que a les juntes col·legials, es van fer ressò de la convulsa vida política, i també jurídica, de cada moment; òbviament, estem parlant, sobretot, de les acadèmies de Madrid i Barcelona. Vegeu Stephen JACOBSON, *Els advocats de Catalunya*, p. 172 i seg. i 299 i seg.

I una altra possible caracterització o funcionalitat dels col·legis, més pública o institucional, de major projecció portes enfora i també apuntada pels *Estatutos*, va ser la col·laboració amb l'Administració, en concret amb el Ministeri de Justícia, en la redacció i discussió de segons quines lleis, aprofitant el seu acreditat coneixement directe de la normativa procedimental i de la seua aplicació pràctica. De comunicacions, dictàmens o informes, sí que n'hi va haver, però sense ordre i sense que coneguem cap criteri exacte sobre la seua oportunitat. I encara menys disposem d'estudis que ens puguen fer pensar que el Govern central aprofitara, en totes les seues possibilitats, aquesta disponibilitat col·laborativa, que clarament era molt més fluida amb els grans col·legis, especialment amb el de Madrid, i precisament a través de les acadèmies i les seues publicacions. És clar, per altra banda, que les recomanacions dels col·legis no sempre eren coincidents, per exemple, amb les dels tribunals, tan gelosos de les seues atribucions i prerrogatives. En qualsevol cas i amb el permanent impàs en què es movien els col·legis, les acadèmies no podien esperar un futur més falaguer.²⁵

4. CONCLUSIÓ

El pas del temps va deixar ben palesa la dificultat dels liberals a trobar la veritadera raó de ser de les associacions d'oficis, més enllà de la rigorosament corporativa, més enllà de la defensa mútua dels interessos estrictament particulars dels seus individus. En el nostre cas, la regulació col·legial apareix, al llarg de tot el segle, com a indefinida, vaga, circumstancial i accessòria d'unes altres i paral·leles preocupacions. Queda clar que els liberals no volien assumir el genuí sentit corporativista que sempre ha tingut tot col·legi professional o tot gremi, el seu sentit exclusiu i excloent. Però també queda clar que ni el Govern ni l'Administració gosaven prescindir d'uns organismes que la societat, fins a cert punt, sentia com a naturals i necessaris. La teorització conceptual del corporativisme, així com la seua reformulació sota el prisma liberal dels nous temps, no acabà mai de quadrar de manera satisfactòria ni per als interessos de cap dels seus implicats ni, en un altre estadi, per

Vegeu també Laura Isabel MARTÍ FERNÁNDEZ, *La Academia Valenciana de Legislación y Jurisprudencia*, tesi doctoral inèdita, València, Universitat de València, 2001.

25. El 1886 Martínez Alcubilla aconsellava al Govern promoure i fomentar les acadèmies, ja que «pueden contribuir» a tots aquests objectius en la mesura que en elles «están no todos, ni el mayor número, pero sí muchos de los hombres más importantes de nuestro país». Són comentaris i actituds que resulten, com podem veure, molt poc compromesos, mostra clara de l'escàs èxit que es preveia d'aquestes acadèmies. Des de la tan reiterada reprovació en el sistema universitari, sens dubte eren mereixedores d'una major atenció per part del Govern. Vegeu Marcelo MARTÍNEZ ALCUBILLA, *Diccionario de la Administración Española*, p. 104.

a la mateixa ciència jurídica administrativa. Les exposicions de motius contingudes en les nombroses disposicions que passaren per les Corts en són un bon exemple: ni s'hi aposta pels col·legis ni s'hi aposta contra ells. Resulten flagrants la incertesa i la inèrcia, la provisionalitat, amb les quals es tracta tot el que està relacionat amb l'associacionisme lletrat.

Era evident que aquest no era un tema fonamental per a la justícia dintre de la convulsa política del segle XIX. L'elevat nombre de disposicions dictades a aquests efectes no respon a una anàlisi profunda i conscient de la realitat, al sentit definitiu amb el qual es pretenia dotar de vida els col·legis d'advocats. Així, només tres anys després d'aprovar-se els *Estatutos*, la Reial ordre de 28 de novembre de 1841 reinstaurava l'exercici lliure —es restaurava el decret d'Espartero d'11 de juliol de 1837— i suprimia la col·legiació forçosa. Tres anys més tard, el Reial decret de 6 de juny de 1844 reposava l'article 1 dels *Estatutos* i, de nou, la col·legiació forçosa. Això sí, ho feia de manera transitòria, mentre s'esperava una reforma que es volia ja definitiva i que, per a entendre's ineludible i imprescindible, s'havia d'incloure en la futura llei orgànica dels tribunals. El problema és que aquesta llei es va retardar fins al 1870 i tampoc no va tenir els resultats desitjats.²⁶ Per tot açò, el Col·legi d'Advocats de Madrid, con tants d'altres, parlava el 1859 de la peremptorietat de la qüestió i de la necessitat d'una reforma radical i completa de les seues constitucions.²⁷

Cap govern —insistim—, de la ideologia que fora, estava disposat a prescindir de la viabilitat dels col·legis d'advocats; cap govern estava disposat a assumir els riscos de concedir plena autonomia o llibertat a un col·lectiu professional com era el dels juristes polítics, encara que fora mantenint-los en una situació d'espera permanent. Era qüestió que arribara el moment de regular-los, la «inspiració» —és el que sembla que esperaven—. Era un tema permanentment aparcat. I un tema estacionat també pels mateixos col·legis i, fins i tot, pels mateixos advocats a títol particular.

26. *Colección de las leyes, decretos y declaraciones de las Cortes*, vol. xxvii (1837), p. 817, i vol. xxxii (1844), p. 744. La Reial ordre del 1841 reposava, per tant, en el Decret d'11 de juliol de 1837, ateses les reclamacions que feien veure la seua contradicció amb els *Estatutos*, així com la previsió continguda en aquell d'harmonitzar l'exercici lliure amb el manteniment dels col·legis. Vegeu Agustín BERMÚDEZ AZNAR, «Contribución al estudio del corporativismo curial. El Colegio de Abogados de Murcia», *Anales de la Universidad de Murcia*, 1968, p. 83-153, i Isabel MARTÍNEZ NAVAS, «Nacimiento de una institución colegial: el Colegio de Abogados de Logroño entre 1838 y 1895», *Revista Electrónica de Derecho de la Universidad de la Rioja*, núm. 10 (2012), p. 145-169.

27. «Estatutos para el régimen de los colegios de abogados del reino, con los decretos y reales órdenes que los aclaran, modifican o derogan, precedidos de una reseña histórica sobre el Colegio de Madrid», *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (Madrid, Imprenta de la Revista de Legislación), 1859.

El pensament liberal demanava moderació en el debat sobre el corporativisme, però la realitat pràctica també demanava solucions... Mentrestant, la legislació apostava decididament pels col·legis menors; fins i tot convidà els advocats dels municipis que no arribaven al nombre mínim requerit, perquè s'associaren amb els d'altres municipis i així arribaren a la xifra de vint individus.²⁸

Perquè, i en açò també hem d'insistir, l'aparició i la participació dels col·legis rurals o menors en tot aquest joc van resultar decisives per al manteniment de la política corporativista i van esdevenir cabals per a enriquir la discussió, com també per a propiciar-la. El vell corporativisme excoient havia trobat un defensor ferri, un gran guardià de la seua causa. Així, davant la incapacitat política i legislativa per a coordinar i compatibilitzar doctrinalment, i de manera satisfactòria, el principi de lliure exercici amb la col·legiació forçosa, s'acabà imposant el pragmatisme, és a dir, el criteri que els col·legis anomenaven «de reciprocitat i companyonia». Aquesta seria una solució, sempre, a títol particular, de col·legi a col·legi; precisament el contrari d'eixe igualitarisme tan perseguit pels nous temps. En flagrant ineptitud, el legislador finalment se'n desentén i delega la resolució de tot conflicte, per una banda, a les audiències de cada territori i, per l'altra, als acords i pactes particulars entre els col·legis, els quals adopten com a màxima la transacció bàsica d'acceptar la col·legiació d'individus no residents en el partit judicial respectiu, sempre que el col·legi del qual procedien fera el mateix. Era la força dels fets, i ja sabem que en la història del dret és habitual que la realitat fàctica s'avance a la jurídica.

Els *Estatutos* del 1838 i tota la legislació posterior no aconseguiren, doncs, ensopegar amb la clau definitiva per a resoldre aquest problema, sinó que perllongaren en el temps una situació ambigua i explícitament transitòria, possible gràcies a aquells acords particulars. Tot el problema, en definitiva, naix en el moment que no es fixa la vertadera funció de les corporacions lletrades, la seua essència basada en la seua utilitat, perquè la legislació, encara que ens sorprenga, no havia dit res concloent respecte a aquesta qüestió. Així doncs, els legisladors del 1895, conscients de la seua llarga inacció, sembla que van voler amarrar el punt de partida per a posar fi a tanta caducitat indefinida. A tots aquests efectes es va redactar l'article 4 dels nous *Estatutos generales de la abogacía española*. Això sí, hem dit «sembla que van voler» perquè només ho sembla. Una simple lectura dels nous *Estatutos*, especialment d'aquell article, ens fa pensar que, més enllà de concretar el funcionament de les juntes de govern i les juntes generals, més enllà de fixar amb major nitidesa els fons corporatius, més enllà de matisar i puntualitzar sobre les matrícules, els honoraris i qüestions similars, més enllà de tot açò i més, la primera i darrera

28. Vegeu l'article 3 del Reial decret de 31 de març de 1863; *Colección Legislativa de España*, vol. LXXXIX (1863), p. 251.

finalitat d'un col·legi d'advocats continuà sense dilucidar-se per a una època en la qual els criteris de la reciprocitat i la companyonia no eren —i continuarien sense ser-ho— suficients.²⁹

29. Article 4: «La misión y objeto de los Colegios de Abogados serán los de distribuir equitativamente entre los que los formen las cargas á que dé lugar el ejercicio de la profesión, con arreglo á lo establecido en las leyes y reglamentos; defender los derechos é inmunidades de los Abogados, procurando que éstos gocen ante los Tribunales de la libertad necesaria para el buen desempeño de su noble profesión; auxiliar á los Tribunales de justicia evacuando los informes periciales que por éstos les fuesen reclamados, y mantener la armonía y fraternidad entre los Colegiales, adoptando las disposiciones conducentes para que no sufran detrimento alguno el decoro y buen nombre de la respetable clase de Abogados». Vegeu *Boletín de la Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, vol. XCIX (1897), p. 226-237.